

Posudek oponenta na disertační práci Mgr. Olgy Chojnacké "Exil jako tvůrčí proces. Kapitoly z rumunské exilové literatury ve Francii", Praha, 2012

V předložené disertační práci se Mgr. Olga Chojnacka zabývá fenoménem exilové literatury v rumunském písemnictví v době dlouhého období komunistické diktatury ustavené v Rumunsku po druhé světové válce. Správně usuzuje, že exilová zkušenost je vždy jedinečná, a obecnou problematikou exilu se zabývá spíše jen stručně. Z historického hlediska autorka pouze konstatuje, že rumunská exilová literatura – mimochodem neomezující se pouze na Francii – dokázala zachovat kontinuitu domácí předválečné tvorby jakožto paralelního proudu vedle nesvobodné a omezované literatury vznikající na domácí půdě. Jak říká titul, Mgr. Chojnacka se nepokouší zmapovat celý terén rumunské exilové tvorby - ostatně to už bylo provedeno -, ale zaměřuje se na vybranou šestici autorů z těch, kteří tvořili ve francouzském exilu. Zjišťuje přitom, že každý ze zkoumaných spisovatelů narazil na nějaký problém spojený s exilem a že to zpravidla vyústilo v určitý tvůrčí podnět.

Mircea Eliade, filozofizující esejista a známý religionista, který byl do konce 40. let výraznou osobností rumunské literární emigrace ve Francii, vnímal exil jako iniciaci. Skutečnost, že Eliade spojuje vlast s posvátnem, je ovšem pouze teorie kulturologa; jeho pojetí iniciace ve vztahu k cestě domů, tj. „ke středu“, nevypadá příliš přesvědčivě; stejně uměle zní názor, že exil souvisí s tradicí nomádské transhumance balkánských pastýřů. Mgr. Chojnacka přistupuje k Eliadovým složitým myšlenkovým konstrukcím právem kriticky a zajímá se raději o psychologii postav v románových zápletkách, tím spíše, že Eliadovo esejistické dílo je ve francouzštině. Exil jako iniciace má sobě vlastní „dialektiku“, rozpor mezi vlastní a cizinou, jazykem mateřským a cizím, osudový střet, který žádá pochopení a řešení. V románu *Svatojánská noc* se tak autorka zaměřuje na způsob, jakým jeho hrdinové prožívají plynutí času, a v dalším románu *Devatenáct růží* sleduje vliv posvátna. Exulantovi, pro něhož je návrat do vlasti nemožný, nezůstává než vzdálená, takřka nespílitelná naděje, k níž je však třeba umět se dopracovat.

Monica Lovinescu a Virgil Ierunca zasvětili svůj pobyt v exilu službě rumunské literatury a tím jejich činnost dostala nesmazatelný morální, umělecký i politický dosah. Mluvíme-li o angažovanosti literatury - dokonce o její službě veřejnosti - pak sem plným právem patří „fenomén Pitești“ ve své ďábelské hrůznosti vypovídající o zločinech komunistické Securitate, která nemá obdoby ani v metodách gestapa. Z tohoto úhlu pohledu nabývají polemiky, které Lovinescová a Ierunca vedli proti kolaborujícím rumunským spisovatelům, té pravé závažnosti.

Na vztah francouzské levice ke komunismu, o němž si tato vytvářela falešný obraz, a na její pomýlenost si přes svou vlastní levicovou orientaci stěžoval Dumitru Țepeneag. Zdaleka nebyl sám, se zaslepeností příslušníků francouzské intelektuální levice se Sartrem v čele vůči praktikám sovětského

1

komunismu měli deprimující zkušenosti mnozí další exulanti ze střední a východní Evropy, včetně Jana Čepa. Je nepochybně příznačné - a autorka si toho správně všímá -, že Tepeneag patří ke spisovatelům, kteří se po pádu režimu do vlasti nevrátili. Volba deníku, žánru, kterým Tepeneag jinak pohrdá, naznačuje mimo jiné jeho sklony k autobiografickému rukopisu a o téměř svědčí i román *Hotel Evropa*, který je navíc zajímavým narativním experimentem, kde jsou patrné také stopy autorova básnického oneirismu (onirismu?). Snad proto, že spisovatel je šachista, autorku napadlo přirovnat umělecký výraz jeho zkušeností s exilem k šachové hře. Jedná se ovšem o složitou hru vyžadující schopnost strategického myšlení, kterou Tepeneag ve svém díle nepochybně prokazuje, ale chybí zde analýza způsobu, jakým se tento fakt ve zkoumaném rukopisu projevuje.

Paul Goma využil exilu k možnosti svobodné výpovědi o násilném charakteru evropských komunistických diktatur a jeho dílo tak nabývá dokumentárního rázu a politického významu (*Ostinato*). Tím spíše, že Goma, podobně jako Solženicyn, odhaluje a podrobně popisuje jeden z nejcitlivějších bodů komunistické vládní praxe, a to krutost prolhaného režimu. Z formálního hlediska zaujme kandidátčina koncepce významu autentické paměti a procesu amamnézy v genezi literárního díla, což se týká rovněž Gomových autobiografických románů (*Z calidoru, Justa, Bonifacia*).

Svého poměrně krátkého exilu využil Bujor Nedelcovici jako možnosti tvůrčí svobody, kterou mu předtím doma vládnoucí komunistický režim odpíral, a zvolil žánr „politické utopie“ (*Druhý posel*), koncepci exilu jako „iniciační zkoušky“ (*Krotitel vlků*) nebo později „slovní terapie“ a „hledání sama sebe“ s využitím poznatků ze záznamů, jež si na něho vedla rumunská státní bezpečnost (*Papírový tygr. Já, Nica a Securitate*), zatímco v denících si připomíná exilem způsobená traumata.

Mgr. Chojnacka dochází takto na základě logické argumentace posléze k závěru, že exil je pro každého spisovatele jakožto střet jazyků a kultur specifická výzva, přesněji řečeno rozhodující zkouška, na niž musí nějakým způsobem reagovat. Konstatuje, že vybraných šest autorů nalézá řešení v „tvůrčím úniku“, což by bylo dost obecné tvrzení, kdyby se úspěšně nepokusila nalézt příslušné odpovědi definující jejich prožívání „vnitřního exilu“ v předchozích dílčích závěrech. Podle mého názoru jde o pečlivě zpracovanou, originální a podnětnou práci, která je cenným přínosem pro další bádání v tomto směru. Je třeba ocenit autorčinu snahu zamyslet se také nad tím, jak fungoval a funguje proces propojování exilové a domácí rumunské literatury. Dále hodnotím velmi kladně bohatou sekundární literaturu k obecné problematice i k jednotlivým autorům. Pokud jde o kritické připomínky nebo případné dotazy, konstatuji, že v úvodu uvádí Mgr. Chojnacka přesně definovaná kritéria, na jejichž základě hledala autory zamýšleného korpusu; bylo by nicméně zajímavé vědět, co ji při konečném výběru přivedlo právě k těm šesti „vhodným“, na nichž se její výběr „ustálil“. Specifická otázka týkající se Tepeneagova rukopisu byla položena již výše. V předložené práci postrádám koncepci transkripce rumunských jmen a jejich skloňování. S aplikací jakékoli normy se v praxi nepochybně vynoří spousta potíží, nicméně je třeba se o to

alespoň pokusit. Uvádím jen několik příkladů k zamyšlení: Ionescem, Virgila C. Gheorghia, Dumitra Tepeneaga, V. Iaruncy, malířka Sterian, Iona Barba nebo dům Lovinescu, podle Lovinescu, M. Lovinescu (gen.), Monicy Lovinescu, Ceaușescových narozenin a tak dále a podobně. Poznámky uvedené v tomto odstavci však nijak nesnižují vysokou úroveň předložené práce.

Závěrem proto prohlašuji, že disertační práce Mgr. Olgy Chojnacké jednoznačně splňuje náročné požadavky na takovou práci kladené, a proto bez výhrad souhlasím, aby byla uznána jako součást řízení o udělení vědecké hodnosti Ph. D.

V Brně dne 26. listopadu 2012

Prof. PhDr. Jiří Šrámek, CSc.

Handwritten signature of Prof. PhDr. Jiří Šrámek, CSc. in black ink.